

HOOFSTUK 1

NAVORSINGSMETODOLOGIE

1.1 INLEIDING

Die middelkinderjare is 'n baie belangrike tydperk in die kind se lewe wat betref sy kognitiewe-, sosiale-, emosionele- en selfkonsepontwikkeling. Weens 'n verskeidenheid van faktore soos hoë misdadaadysfers, geweld in ons gemeenskappe, hoë egskeidingsyfers en multi-probleem gesinne word kinders vandag dikwels met 'n verskeidenheid van probleme en trauma's gekonfronteer.

Onderwysers is die persone wat as *in loco parentis* optree gedurende skoolure en gevolglik het hulle 'n belangrike rol te vervul in die ondersteuning van die kind. Vir die doeleindes van die studie het die navorser ondersoek ingestel na die persepsie van onderwysers ten opsigte van samewerking met die spelterapeut in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is.

Hierdie hoofstuk fokus op die motivering van die keuse van die onderwerp, probleemformulering, die navorsingsvraag asook die navorsingsbenadering, -prosedure en -strategie.

1.2. MOTIVERING VIR DIE KEUSE VAN DIE ONDERWERP

Die navorser is die afgelope jaar by John Mitchell School, 'n laerskool geleë in 'n lae sosio-ekonomiese woonbuurt, werksaam. Vanuit die navorser se betrokkenheid by die leerlinge deur middel van spelterapeutiese intervensie en haar skakeling met onderwysers het daar 'n groter belangstelling by die navorser ontwikkel ten opsigte van samewerking tussen spelterapeute en onderwysers ten einde terapeutiese intervensie met die kind te bevorder.

Die skool waarby die navorser betrokke is, val binne distrik nege van Gauteng Departement van Onderwys. Binne die distrik word daar geen

skoolmaatskaplike- of sielkundige dienste gelewer nie. Alhoewel daar 'n onderwys hulpsentrum bestaan, is die verwysing van 'n getraumatiseerde- of probleemkind na die sentrum 'n tydsame proses wat dikwels etlike maande duur voordat die kind vir die eerste maal gesien word (Joubert, 2002).

Weens die feit dat hierdie skool binne 'n lae sosio-ekonomiese woonbuurt geleë is, is die verwysing van leerlinge na die privaat sektor dikwels weens finansiële implikasies, nie 'n opsie nie.

Vanuit die navorser se gesprek met Mnr Joubert, Hoof van die Department Lewensvaardigheid by John Mitchell School (2002) blyk dit dat onderwysers, by die skool waar die navorser betrokke is, nie net 'n behoefte het aan terapeutiese dienste vir kinders in die skool wat multi-getraumatiseerd is nie, maar ook 'n behoefte het aan kennis en vaardigheid ten opsigte van die hantering van die kind in die klaskamer.

Die navorser is van mening dat daar 'n kennisleemte bestaan ten opsigte van onderwysers se persepsies van speltherapie en samewerking met die spelterapeut binne die struktuur van die skool.

1.3. **PROBLEEMFORMULERING**

Die middelkinderjare word gesien as die tydperk tussen ongeveer die sesde en twaalfde lewensjare van die kind. (Vergelyk Louw, van Ede & Louw, 1998:326 en Salkind, 1990: 406.) Alhoewel die middelkinderjare 'n relatiewe rustige tydperk is wat die fisiese ontwikkeling van die kind betref, is hierdie tydperk egter baie belangrik wat die kind se kognitiewe-, sosiale-, emosionele- en selfkonsepontwikkeling betref (Louw, *et al.*, 1998:362). Die bogenoemde skrywers is verder van mening dat ontwikkeling op hierdie terreine die kind in staat stel om 'n steeds beter begrip van sy leefwêreld te vorm - 'n leefwêreld wat deur drastiese uitbreiding van die kind se sosiale omgewing gestimuleer word. Die navorser is van mening dat gebalanseerde ontwikkeling tydens die middelkinderjare 'n stewige fondament vir latere

ontwikkeling lê en die kind voorberei vir die aanpassings en uitdagings van adolessensie.

In die middelkinderjare is kinders egosentrië georiënteerd. Kinders voel dikwels dat hulle dinge laat gebeur en/of dat hulle verantwoordelik is vir wat met ander gebeur. Wanneer die kind in die middelkinderjare aan trauma blootgestel word is dit dikwels nie alleenlik 'n traumatiese gebeurtenis vir die kind nie, maar ervaar die kind ook gevoelens van skuld, selfblaaam en kan die trauma ervaar word as 'n straf vir iets wat die kind dink hy verkeerd gedoen het (Bence,1996:5). Indien die kind nie die nodige ondersteuning ontvang en toegelaat word om deur die trauma en probleme te werk nie kan dit 'n negatiewe invloed op sy funksionering hê en sy ontwikkeling moontlik strem. (Vergelyk Vos,1997:35.)

In Suid-Afrika, weens 'n verskeidenheid van faktore soos onder andere hoë misdadaatsyfers, hoë egskeidingsyfers en multi-probleem gesinne word kinders vandag dikwels met 'n verskeidenheid van probleme en trauma's gekonfronteer. Die navorser is van mening dat die kind se ouer(s) en/of familieledede dikwels self so vasgevang in die trauma en probleme is dat hulle nie daartoe in staat is om die nodige ondersteuning aan die kind te bied nie. (Vergelyk Vos,1997:39 en Bence,1996:5.) Die kind word dus dikwels aan homself oorgelaat om deur die trauma en probleme wat deel is van sy lewe, te werk.

Skole en onderwysers is die persone wat as *in loco parentis* optree gedurende skoolure en gevolglik kan hulle 'n belangrike rol vervul in die ondersteuning van die getraumatiseerde kind. Vos (1997:39) is van mening dat die skool een van die belangrikste sisteme is wat die kind kan ondersteun en bystaan wanneer die kind trauma of probleme moet verwerk.

Die navorser ondersteun Vos (1997:39)) se mening. Die navorser is van mening dat speltherapie met die kind wat multi-getraumatiseerd is, deur samewerking met onderwysers bevorder kan word. Daar bestaan egter weinig min kennis rakende die persepsies van onderwysers in hierdie verband. Indien onderwysers egter toegerus word met die nodige kennis en vaardighede en 'n samewerking-struktuur tussen onderwysers en die spelterapeut gevestig kan word, meen die navorser dat onderwysers terapeutiese insette van die spelterapeut in die klaskamer kan versterk.

Die probleem wat met hierdie studie aangespreek is, is die kennisleemte rakende onderwysers se persepsies ten opsigte van samewerking met die spelterapeut in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is.

1.4. **DOEL EN DOELWITTE VAN DIE STUDIE**

1.4.1 Doelstelling:

Na aanleiding van die voorlopige literatuurstudie en probleemformulering word die volgende doelstelling vir die studie gestel:

Om onderwysers se persepsie ten opsigte van samewerking met die spelterapeut in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is te bepaal.

1.4.2 Doelwitte vir die studie

Die volgende doelwitte is geïdentifiseer ter bereiking van die doel van die studie:

- Om kennis uit te brei deur middel van 'n deeglike literatuurstudie rakende:
 - Die sosio-emosionele funksionering en ontwikkeling van die kind in die middelkinderjare en die moontlike invloed wat multi-trauma hierop het;

- Die rol van die onderwyser binne die skool struktuur asook die rol van die spelterapeut in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is;
- Om 'n empiriese studie te onderneem wat:
 - ondersoek instel na die onderwyser se persepsies rakende die kind wat multi-getraumatiseerd is;
 - probleme wat onderwysers ervaar en hulle behoeftes met betrekking tot die kind wat multi-getraumatiseerd is, te ondersoek; en
 - ondersoek instel na samewerking tussen die spelterapeut en die onderwyser as multi-professionele span
- Om vanuit die empiriese data aanbevelings en gevolgtrekkings te maak ten opsigte
 - samewerking tussens spelterapeute en onderwysers in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is; en
 - verdere navorsing.

1.5. **NAVORSINGSVRAAG VAN DIE STUDIE**

Binne 'n kwalitatiewe navorsingsbenadering maak die navorser van 'n navorsingsvraag gebruik (Fouche, 1998:99). Die volgende navorsingsvraag is onderliggend aan die studie:

- *Wat is die persepsies van onderwysers ten opsigte van samewerking met die spelterapeut in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is?*

1.6. **NAVORSINGSBENADERING**

‘n Onderskeid kan getref word tussen kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsingsbenaderings. De Vos, Fouche & Venter (1998:240) beskryf ‘n kwalitatiewe benadering soos volg:

“...qualitative research is defined as a multi-perspective approach (utilizing different qualitative techniques and data collection methods) to social interactions, aimed at describing, making sense of, interpreting or reconstructing this interactions in terms of the meaning that the subjects attached to it..”

Vanuit ‘n kwalitatiewe benadering poog die navorser dus om die betekenis te verstaan wat mense aan alledaagse lewe heg. Die navorser het vir die doeleindes van hierdie studie van ‘n kwalitatiewe benadering gebruik gemaak. Onderzoek is in gestel na die persepsie van onderwysers met betrekking tot samewerking met die spelterapeut in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is. In die lig hiervan meen die navorser dat ‘n kwalitatiewe benadering die mees geskikste benadering was om te gebruik vir die ondersoek.

1.7. **SOORT NAVORSING**

Vir die doeleindes van die studie het die navorser van toegepaste navorsing gebruik gemaak. Grinnell (1997:52) meen dat toegepaste navorsing die studie van probleme behels ten einde ‘n oplossing te vind wat direk tot voordeel van ‘n spesifieke kliënte sisteem of individuele kliënt is. Met toegepaste navorsing poog die navorser dus om oplossings vir probleme in die praktyk te vind ten einde betekenisvolle intervensie te bereik.

Met die navorsingstudie het die navorser ondersoek in gestel na die persepsies van onderwysers met betrekking tot samewerking met die spelterapeut in die hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is. Die data wat deur die ondersoek ingesamel is is benut om aanbevelings te maak ten opsigte van samewerking tussen onderwysers en spelterapeute ter

bevordering van terapeutiese intervensie met die kind wat multi-getraumatiseerd is. Gevolglik meen die navorser dat toegepaste navorsing die mees geskikste soort navorsing vir die doeleindes van die studie was.

1.8. **NAVORSINGSONTWERP**

Die navorsingsontwerp kan gesien word as die plan, struktuur en strategie van navorsing. Die navorsingsontwerp stel die navorser in staat om wetenskaplike verantwoordbare antwoorde te bekom wat vry is van die inwerking van steuringsveranderlikes (Smit, 1993:15).

Vir die doeleindes van hierdie studie het die navorser van 'n verkennende ontwerp gebruik gemaak. 'n Verkennende ontwerp verken 'n navorsingsvraag waarvoor min kennis beskikbaar is (Grinnell, 1997:279). 'n Verkennende ontwerp is dus toepaslik wanneer die navorsingsvraag of onderwerp 'n nuwe of relatief onbekende terrein is.

Alhoewel daar baie inligting beskikbaar is met betrekking tot die kind wat multi-getraumatiseerd is bestaan daar 'n navorsings- en kennisleemte spesifiek met betrekking tot die onderwyser se persepsies in hierdie verband. Die navorser is van mening dat daar 'n kennisleemte bestaan ten opsigte van onderwysers se persepsies van speltherapie en samewerking met die spelterapeut as deel van multi-professionele ondersteuningspan. In die lig hiervan het die navorser die verkennende ontwerp as toepaslik vir hierdie studie gevind.

1.9. **NAVORSINGSPROSEDURE EN -STRATEGIE**

Tydens die navorsingsondersoek is daar van 'n kwalitatiewe benadering gebruik gemaak. Die navorsingsprosedure wat deur die navorser gevolg is, is aangepas uit De Vos (1998:44-45), en het soos volg daar uit gesien:

- Fase 1** Literatuurstudie: 'n In-diepte literatuurstudie is deur die navorser onderneem ten einde 'n dieper insig in die navorsingsprobleem te ontwikkel en terselfde tyd die navorser se kennisbasis van die probleem uit te brei. (Vergelyk Leedy, 1993:87.)
- Fase 2** Voorbereiding en seleksie van die metode van data insameling: Vir die doeleindes van die studie het die navorser van fokusgroep-onderhoude gebruik gemaak as metode van data insameling. Die navorser het gebruik maak van twee fokusgroepe wat uit ses tot agt respondente bestaan het. Alhoewel die aanvanklike beplanning was om twee fokusgroepsessies per fokusgroep te hou, het die navorser slegs een sessie per fokusgroep gehou weens die rykheid van die empiriese data wat ingesamel is. Met afloop van die eerste fokusgroepsessie het die besprekings versadigingspunt bereik
- 'n Fokusgroepriglyn is deur die navorser opgestel en voorberei ten einde gefokusseerde bespreking en data insameling te verseker.
- Fase 3** Seleksie van metode van steekproeftrekking : Die navorser het gebruik gemaak van doelgerigte steekproeftrekking ten einde lede van die steekproef te selekteer. Aangesien die navorser van fokusgroepe as metode van data insameling gebruik gemaak het, is spesifieke seleksiekriteria neergelê.
- Fase 4** Voorondersoek: 'n Voorondersoek is geloots ten einde die effektiwiteit van die navorsingsondersoek te bevorder (Delpont, 1998:182). Tydens die voorondersoek het die navorser 'n fokusgroepsituasie geskep waartydens die bruikbaarheid van die fokusgroepriglyn, praktiese aspekte en die navorser se fasilitering van die onderhoud getoets is.

Fase 5 Hoofondersoek (Data insameling en analise): Na afloop van die voorondersoek en nadat die nodige aanpassings aangebring is, is die hoofondersoek geloots. Data is ingesamel, geanaliseer en geverifieer volgens Tesch se agt stappe van kwalitatiewe data analise (De Vos, 1998:343-344).

Fase 6 Publisering van data, gevolgtrekkings en aanbevelings: Verwerkte data is so akkuraat en objektief moontlik deur die navorser in die navorsingsverslag weergegee. Gevolgtrekkings en aanbevelings is gemaak.

1. 10. **VOORONDERSOEK**

1.10.1 Literatuurstudie

Leedy (1993:87) beskryf die hoofdoel van die literatuurstudie as om die navorser van hulp te wees in die oplossing van die navorsingsvraag. Aan die hand van die literatuurstudie ontwikkel die navorser 'n dieper insig in die navorsingsprobleem en terselfder tyd brei die navorser sy kennisbasis van die probleem en ander ooreenstemmende probleme en soortgelyke navorsing uit. (Vergelyk Leedy 1993:87 en Mark, 1996:85.)

Aanvanklik is 'n voorlopige literatuurstudie geloots ten einde die motivering vir die keuse van die onderwerp, probleemformulering en navorsingsvrae onderliggend aan die studie daar te stel. In die lig daarvan dat literatuurbestudering 'n fundamentele en integrale deel van die beplanning en uitvoering van die navorsingsprojek vorm (Smit, 1993:9), het die navorser 'n verdere volledige literatuurstudie geloots met betrekking tot die volgende aspekte:

- Die sosio-emosionele ontwikkeling van die kind in die middelkinderjare en die moontlike invloed van multi-trauma daarop;

- Die rol van die onderwyser asook die onderwyser se belewenis van die multi-getraumatiseerde kind

'n Wye verskeidenheid van resente en relevante bronne vanuit 'n verskeidenheid van studievervelde (Opvoedkunde, Sielkunde, Maatskaplike werk en Speltherapie) is tydens die literatuurstudie benut ten einde 'n volledige kennisraamwerk saam te stel rondom die navorsingsprobleem. Beide nasionale en internasionale tydskrif artikels, boeke, internetwerfblaaie en internetartikels, wat beskikbaar is by onder andere die Akademiese Inligtingsdiens van die Universiteit van Pretoria en UNISA is benut.

1.10.2 Konsultasie met kundiges

Ter uitbreiding en aanvulling van die navorser se kennisbasis rondom die navorsingsprobleem is onderhoude met 'n verskeidenheid kundiges gevoer. Professionele persone wat 'n bydra tot die kennisraamwerk kon maak is gekonsulteer en inligting is gedokumenteer.

Konsultasie met kundiges het persone ingesluit wat kundiges is op die gebied van kinderontwikkeling, speltherapie en opvoedkundiges. Hierdie kundiges het ingesluit:

- Mnr. P. Joubert Hoof van Departement Lewensvaardigheid te John Mitchell School vir sy kundigheid rakende die rol van die onderwyser en die hantering van die getraumatiseerde kind binne die skool struktuur
- Mev.Z Naido Onderwyser en Hoof van Departement Senior Onderwys te John Mitchell School vir haar kennis en ondervinding in daaglikse hantering van die getraumatiseerde kind in die klas en onderwysers se behoeftes in die verband.

- Mev. Turner Onderwyser en Hoof van Departement Junior Primêre Onderwys te Kensington Laerskool vir haar kennis en ondervinding in die daaglikse hantering van die kind in die klas kamer en onderwysers se behoeftes in die verband.
- Mnr. Van Der Schyff Hoof, Laerskool Kensington vir sy kundigheid rakende die behoefte aan samewerking tussen onderwysers en spelterapeute in die hantering van die multi-getraumatiseerde kind.

1.10.3 Uitvoerbaarheid van die ondersoek

Die uitvoerbaarheid van 'n navorsingsondersoek behels volgens Grinnell (1997:57) die oorweging van aspekte soos die beskikbaarheid van hulpbronne, etiese kwessies, beskikbare tyd en fondse.

Die navorser is huidiglik werksaam by John Mitchell School en weens die navorser se betrokkenheid by die skool is toestemming maklik vanaf die Bestuursraad van die skool verkry dat die navorsing gedurende die navorser se werksure mag geskied.

Uitgawes verbonde aan die projek was minimaal gewees en die navorser het die nodige fondse self gedra. Geen praktiese of finansiële probleme in die uitvoering van die navorsing is ondervind nie.

Grinnell (1997:58) som die uitvoerbaarheid van die ondersoek soos volg op:

“In sum, a problem is researchable if it lends itself to solution by the research method (quantitative or qualitative) of obtaining knowledge. The solution of the problem is feasible if all the necessary data can be collected and analyzed by the particular researcher, given the availability of resources.”

Die navorser is van mening dat die navorsingsondersoek uitvoerbaar was en dat die aspekte soos deur Grinnell (1997:58), hierbo uitgewys, deur die ondersoek bereik is.

1.10.4 Toetsing van meetinstrument

Die doel van 'n voorondersoek is om die sukses en effektiwiteit van die navorsingsondersoek te bevorder (Delpont,1998:182).

Vir die doeleindes van die studie het die navorser van fokusgroepe gebruik gemaak. 'n Fokusgroepriglyn is gebruik ten einde gefokusseerde bespreking te verseker. In die voorondersoek het die navorser die fokusgroepriglyn uitgetoets met 'n groep van drie onderwysers binne 'n onderhoudsituasie ten einde die effektiwiteit en bruikbaarheid van die skedule en vrae te bepaal. Die onderwysers wat deel uitgemaak het van die voorondersoek was nie deel van die hoofondersoek nie.

Die onderwysers wat deel uitgemaak het van die voorondersoek het die geleentheid gehad om kritiek en kommentaar te lewer op die vrae, metode van data insameling, praktiese aspekte en die navorser se fasilitering van die onderhoud. Na afloop van die voorondersoek is die nodige aanpassings aan bogenoemde aangebring.

1.11. **OMSKRYWING VAN DIE UNIVERSUM, AFBAKENING VAN STEEKPROEF EN WYSE VAN STEEKPROEFTREKKING**

Die begrip universum verwys na alle potensiële persone (subjekte) wat oor die eienskappe waarin die navorser belangstel, beskik (De Vos,1998:190).

Daar kan dus gesê word dat die universum van die betrokke navorsingstudie alle onderwysers ingesluit het.

Populasie daarteen word beskryf as 'n versameling van individue uit die universum met spesifieke karaktereenskappe. (Vergelyk De Vos, 1998:190 en Mark, 1996:104.)

Die populasie kan dus gesien word as 'n afbakening van die universum. Die populasie vir die betrokke ondersoek het bestaan uit onderwysers wat spesifiek werksaam is binne John Mitchell School en Kensington Laerskool in Johannesburg.

Vanuit die populasie trek die navorser haar steekproef. 'n Steekproef kan gesien word as 'n gedeelte van die populasie wat spesifiek geselekteer is vir die ondersoek. (Vergelyk De Vos, 1998:190 en Mark, 1996:105.)

Vir die doeleindes van die studie het die navorser van twee fokusgroepe gebruik gemaak. Greeff (1998:314) meen dat lede van 'n fokusgroep deur die navorser geselekteer word op grond van ooreenstemmende agtergrondervaring en dieselfde belangstellings. In die lig hiervan het die navorser gebruik maak van doelgerigte steekproeftrekking. Doelgerigte steekproeftrekking kan soos volg verduidelik word:

“ This type of sample is based entirely on the judgement of the researcher, in that a sample is composed of elements which contains the most characteristic, representative or typical attributes of the population..”

(Strydom & Venter, 1998:198).

Die navorser het gevolglik die lede van die fokusgroepe doelgerig geselekteer op grond van die volgende seleksiekriteria:

- ooreenstemmende opleiding;
- ooreenstemmende blootstelling aan homogene groep kinders;

- ten minste 6 maande onderwysondervinding;
- belangstelling met betrekking tot die multi-getraumatiseerde kind;
- Engels of Afrikaans magtig wees;
- Werkzaam wees binne John Mitchell School en/of Kensington Laerskool.

Die grootte van die steekproef in die geval van fokusgroepe is beperk van 6 tot 12 lede (Greeff, 1998:317). Vir die doeleindes van die studie het die navorser van twee fokusgroepe gebruik gemaak met onderskeidelik 8 en 6 lede wat vanuit elke skool geselekteer is.

1.12. **ETIESE KWESSIES**

Etiese kwessie en riglyne kan gesien word as 'n standaard en basis van optrede waarvolgens elke navorser sy eie optrede kan evalueer (De Vos & Schulze, 1998:24). De Vos & Schulze (1998:24 – 34) noem 'n verskeidenheid etiese kwessies wat deur die navorser in ag geneem moet word. Vanuit hierdie riglyne het die navorser die volgende etiese kwessies geïdentifiseer wat van toepassing op die navorsingsondersoek was:

1.12.1 Ingeligte toestemming en misleiding van respondente

Die doel van die navorsingsondersoek asook die voor- en nadele verbonde aan die ondersoek soos aan die navorser bekend was, is aan die lede van die steekproef verduidelik tydens 'n bekendstellingsonderhoud. Lede van die steekproef kon dus 'n keuse uitoefen of hulle deel van die navorsingsondersoek wou wees al dan nie. Toestemming rakende die gebruik van 'n bandopname tydens fokusgroepbesprekings is ook vooraf vanaf die lede van die steekproef verkry.

Die nodige toestemming rakende die navorsing is vanaf die betrokke Bestuursrade van die skole verkry.

1.12.2 Privaatheid van respondente en vertroulikheidsaspek

Individue wat deel uitgemaak het van die steekproef het die versekering geniet dat hulle identiteit anoniem gehou sal word en dat alle inligting as vertroulik hanteer sal word. Tydens fokusgroeptesprekings is die identiteit van multi-getraumatiseerde kinders ook anoniem gehou, deurdat identifiserende besonderhede van die kinders nie in die groep genoem is nie. Besprekings het op die probleemgedrag van die kind en nie op die identiteit van die kind gefokus nie.

1.12.3 Emosionele en / fisiese skade en herstel van respondente

Respondente is vooraf deur die navorser ingelig rakende die potensiële impak wat die ondersoek op hulle sou kon hê. Aangesien die navorsing egter op die persepsies van respondente gefokus het het die navorser nie enige probleme rakende emosionele skade aan respondente voorsien nie. Geen probleme in die verband is ervaar nie.

Indien dit egter vanuit die fokusgroeptesprekings sou geblyk het dat enige van die respondente persoonlike- of beroeps verwante probleme ervaar het wat 'n invloed op hulle hantering van die kind wat multi-getraumatiseerd is, het en/of 'n behoefte aan individuele terapie gehad het, sou die persoon sodanig verwys word.

Na afloop van die fokusgroeptesprekings het die navorser individuele onderhoude met elkeen van die respondente gevoer ten einde hulle belewenis van die ondersoek te bespreek en enige negatiewe ondervindings of misverstande wat tydens die navorsing beleef was, te hanteer.

1.12.4 Aksies en bevoegdheid van die navorser

Die navorser het tydens die navorsingsondersoek ten alle tye die etiese kode van die Maatskaplike Werk professione na gekom en professionaliteit

gehandhaaf. Dit was verder die verantwoordelikheid van die navorser om toe te sien dat sy oor die nodige kennis en vaardigheid beskik het om die navorsingsonderzoek suksesvol uit te voer. Gevolglik het die navorser toegesien dat sy oor omvattende kennis van navorsingsmetodologie beskik. Deur middel van 'n in-diepte literatuurstudie van die onderwerp het die navorser haarself verder toegerus met kennis en vaardighede wat die uitvoering van die navorsingsonderzoek gefasiliteer het. Die navorsing het verder onder supervisie van die studieleier, Dr. J.M. Yssel verbonde aan die Universiteit van Pretoria, Departement Maatskaplike Werk, geskied.

1.12.5 Samewerking met medewerkers

Vir die doeleindes van die studie het die navorser nie van enige borge of donateurs gebruik gemaak nie. Die navorser het ook alleen verantwoordelikheid vir die ondersoek geneem en gevolglik is geen etiese probleme in die verband voorsien of ervaar nie.

Samewerking met personeel by die twee skole het altyd op 'n professionele en etiese wyse geskied.

1.12.6 Vrystelling en publikasie van bevindings

Die skryf van die navorsingsverslag en publikasie van bevindings van die navorsingsonderzoek is so akkuraat en objektief moontlik deur die navorser weergegee. Alle empiriese data is weergegee en geen inligting is weggelaat of verdraai ten einde die finale bevindings te beïnvloed nie.

Die navorser het korrekte erkenning gee aan alle bronne en kenners geraadpleeg. Enige tekortkominge van die navorsing en of enige foute wat gemaak is tydens die ondersoek of wat tydens die ondersoek onder die navorser se aandag gekom het, is erken.

Voor die publikasie en vrystelling van die bevindings het die navorser die bevindings op 'n objektiewe wyse beskikbaar gestel aan beide die respondente wat betrokke was by die ondersoek, asook die bestuursrade van die twee skole waar die ondersoek geloots is. Die navorsingsverslag sal ingehandig word by die Universiteit van Pretoria ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad MSD(Speltherapie).

1.13 **PROBLEME OF LEEMTES ERVAAR TYDENS DIE NAVORSING**

Die doelstelling en doelwitte van die studie is bereik en die navorsingsvraag is suksesvol beantwoord. Alhoewel daar aanvanklik beplan is om twee fokusgroepbesprekings per fokusgroep te onderneem het die rykheid van die data wat ingesamel is veroorsaak dat die besprekings versadigingspunt bereik het tydens die eerste besprekingsessies. Verdere besprekings was gevolglik nie nodig nie.

Probleme wat tydens die studie ondervind is, was minimaal. Die grootste probleem wat die navorser ondervind het was rondom logistieke reëlings, om 'n datum en tyd vir die fokusgroepbesprekings te vind wat aanvaarbaar vir al die respondente was.

1.14. **DEFINISIE VAN HOOFKONSEPTE**

1.14.1 Kind: Vir die doeleindes van die studie word 'n kind as 'n persoon binne die middelkinderjare beskou.

1.14.2 Middelkinderjare: Die middelkinderjare word gesien as die tydperk tussen ongeveer die sesde en twaalfde lewensjare van die kind. (Vergelyk Louw, *et al.* 1998:326 en Salkind, 1990:406.) Alhoewel die middelkinderjare 'n relatiewe rustige tydperk is wat die fisiese ontwikkeling van die kind betref, is hierdie tydperk egter baie belangrik

wat die kind se kognitiewe, sosiale, emosionele en selfkonsepsontwikkeling betref (Louw, *et al.*, 1998:362).

Vir die doeleindes van die studie sal die middelkinderjare dus gedefinieër word as die laerskool kind tussen die ouderdom van ses tot twaalf jaar.

1.14.3 Multi-getraumatiseerde kind: Kinders word dikwels deur 'n verskeidenheid van situasies gekonfronteer wat nie alleenlik vir die kind problematies kan wees nie, maar ook traumaties. Kinders word blootgestel aan 'n verskeidenheid situasies soos geweld in die gemeenskap, gesinsgeweld, egskeiding, afsterwe van betekenisvolle persoon, terminale siektes, seksuele molestering en ander stresvolle gebeurtenisse in hul lewens wat 'n negatiewe impak op die kind se funksionering en ontwikkeling kan hê. (Vergelyk Schoeman & van der Merwe, 1996:153 en Oaklander, 1988:247.)

Wanneer die kind met trauma gekonfronteer word, neig die kind om sy energie te kanaliseer in sy pogings om die trauma te hanteer (Schoeman & van der Merwe, 1996: 153). Die kind se ouer(s) of familieledes is dikwels self so vasgevang in die trauma en probleme dat hulle nie daartoe in staat is om die nodige ondersteuning aan die getraumatiseerde kind te bied nie (Vos, 1997:39 en Bence, 1996:5). (Vergelyk Oaklander, 1988:248.) Die kind word dus dikwels aan homself oorgelaat om deur die trauma en probleme wat deel is van sy lewe, te werk. Aangesien die kind nie oor dieselfde vermoëns as volwassenes beskik om probleme te hanteer en trauma te verwerk nie, gee die onverwerkte trauma dikwels aanleiding tot onopgeloste gevoelens, emosionele probleme en gedragsprobleme by die kind (Schoeman & van der Merwe, 1996:153). (Vergelyk Oaklander, 1988:247 en Geldard & Geldard, 1999:47.)

Vir die doeleindes van die studie sal die multi-getraumatiseerde kind beskou word as 'n kind wat aan een of meer stresvolle gebeurtenis, soos hierbo uitgelig, blootgestel is en emosionele- of gedragsprobleme manifesteer weens onopgeloste gevoelens en onvoltooidhede rakende die trauma.

1.14.4 Onderwyser: Die Nasionale Onderwys Beleid (Wet 27 van 1996) definieer 'n opvoedkundige soos volg:

“ Any person who teaches, educates, train other persons or provides professional educational services, including professional therapy and educational psychological services, at any public school, further education and training institution, departmental office or adult basic education center who is appointed in a post on any establishment under the Employment of Educators Act, 1998 (No 75 of 1998).

'n Onderwyser kan verder gedefinieër word as 'n persoon wat binne 'n skoolstruktuur onderrig bied. Met onderrig word bedoel ' *guidance, instruction or something that is taught..*'. (Allen, Higgleton & Seaton, 1996:487).

Spesifiek vir die doeleindes van die studie sal 'n onderwyser gedefinieër word as 'n professionele persoon werksaam as 'n opvoedkundige binne laerskoolonderwys.

1.14.5 Persepsie: Persepsie kan gedefinieër word as 'n persoon se waarneming of siening van 'n bepaalde saak (Kritzinger, Labuschangne & Pienaar, 1982:744). Tulloch (1991:1128) definieer persepsie soos volg: “ *The faculty of perceiving. The intuitive recognition of the truth, estetic quality.*”. Vir die doeleindes van hierdie studie sal persepsie gedefinieër word as 'n persoon se spesifieke siening van 'n bepaalde saak of onderwerp.

- 1.14.6 Speltherapeut: Die begrip spelterapie word soos volg deur Axline (1989:13) omskryf: “*Play therapy is based upon the fact that play is the child’s natural medium of self-expression. It is an opportunity which is given to the child to play-out his feelings and problems, just as in certain types of adult therapy an individual talks-out his difficulties.*”

Speltherapie is ‘n werkswyse waartydens die spelterapeut die kind die geleentheid bied om op verbale en nie-verbale wyse, deur middel van spel, sy probleme en behoeftes te kommunikeer, aan te spreek en uit te sorteer ten einde sy innerlike balans te herstel (Du Toit, 1999:11). Die navorser sluit aan by beide die definisies van spelterapie. Vir die doeleindes van hierdie studie sal spelterapie gesien word as die benutting van spel in ‘n terapeutiese situasie, ten einde aan die kind die geleentheid te bied om deur middel van spel onvoltooidhede uit te speel en alternatiewe oplossings te vind vir sy probleme.

1.15. Indeling van die navorsingsverslag

Hoofstuk 1: Hoofstuk 1 bied ‘n beskrywing van die wyse waarop die ondersoek uitgevoer word. Aandag word geskenk aan die motivering en doel van die studie. Die navorsingsmetodologie van hierdie studie is ook uiteengesit.

Hoofstuk 2: Die kind in die middelkinderjare word in die hoofstuk bespreek met die fokus op die sosiale, emosionele en selfkonsepontwikkeling van die kind. Aandag word verder gegee aan die kind wat multi-getraumatiseerd is en die moontlike impak van multi-trauma op die kind se sosio-emosionele funksionering.

Hoofstuk 3: Die rol van die onderwyser binne die skoolstruktuur word bespreek. Aandag word gegee aan die rol van die spelterapeut en die wyse waarop samewerkingstruktuur tussen onderwyser en die spelterapeut bewerkstellig kan word.

Hoofstuk4: In hoofstuk 4 word die empiriese data uiteengesit.

Hoofstuk 5: Die hoofstuk word gewy aan gevolgtrekkings en aanbevelings

Bronnelys